

QUIRÓS CASTILLO, Juan Antonio (ed.). *El poblamiento rural de época visigoda en Hispania. Arqueología del campesinado en el interior peninsular*. Bilbao: Universidad del País Vasco- Euskal Herriko Unibertsitatea, 2013. Documentos de Arqueología Medieval, 6. 432 pàgs. i ils. [21 x 30].

El volum exposa els resultats d'onze intervencions arqueològiques de caire preventiu desenvolupades durant els anys 1996-2009 a les comunitats autònomes de Madrid, Castella i Lleó. Els resultats aportats ens permeten conèixer com eren les granjes de l'etapa visigoda a aquesta zona de la Península.

Tracta de donar una visió de conjunt de cadascuna, per mitjà de l'anàlisi de la seva estructura, l'arquitectura domèstica, les pràctiques funeràries i els registres arqueobiològics amb la finalitat de poder aprofundir en les societats agrícoles de l'Alta Edat Mitjana. Tanmateix els autors recullen aspectes d'altres publicacions anteriors per estudiar el territori durant els segles V al IX d C.

El llibre ha estat estructurat en tres apartats: 1) relació dels jaciments de: Madrid, Segovia, Lleó i Valladolid. Aquests es presenten seguint un model de fitxa dissenyat per a unificar els estudis. 2) s'analitzen els aspectes més característics d'aquests jaciments: arquitectura, bioarqueologia o bé arqueologia funerària. 3) assaig d'interpretació de les comunitats en un context més ampli.

Inclou un capítol introductori: Juan Antonio QUIRÓS CASTILLO: *Introducción. ¿Por qué la arqueología preventiva ha hecho posible la arqueología del campesinado altomedieval?*, en el qual s'exposen les condicions en que s'ha desenvolupat l'arqueologia preventiva durant els darrers vint anys. Aquesta ciència va començar els anys vuitanta, es revisen els estudis anteriors i s'esmenten les tècniques d'anàlisi de l'arqueologia preventiva.

Pel que fa els jaciments estudiats són els següents: Mata del Palomar (Segovia), Cárcava de la Peladera (Segovia), Ladera de los Prados (Valladolid), Navambool (Valladolid), Canto Blanco (León), Gozquez (Madrid), El Pelicano (Madrid), La Indiana (Madrid), El Soto/Encadenado (Madrid), La Huelga (Madrid), Congosto (Madrid). Al final s'inclou un ampli apartat bibliogràfic (pp. 401-432). Els jaciments s'han escollit tenint en compte la qualitat de la mostra i les seves mides oscil·len entre les 11 hectàrees i les 6 hectàrees.

Després de resumir les característiques dels jaciments, s'aprofundeix en els següents aspectes: pràctiques i rituals funeraris (Alfonso VIGIL-ESCALERA GUIRADO); arquitectura domèstica (Carlos TEJERIZO GARCÍA), la fauna (Idoia GRAU SOLOGESTOA); el paisatge vegetal per mitjà del registre paleopalínològic (Begoña HERNÁNDEZ BELOQUI, Francesc BURJACHS, María José IRIARTE CHIAPUSSO); interpretació del registre arqueològic (Alfonso VIGIL-ESCALERA GUIRADO).

Pel que fa als rituals funeraris, Alfonso Vigil-Escalera Guirado presenta les etapes en les que s'ha classificat el material del període: les postimperials es caracteritzen per l'inhumació en una fosa individual i l'ús d'atauds amb claus, acompanyats de l'aixovar funerari; els visigods han estat descrits com de vestuari "moda danubià" –per a les dones- i amb tombes d'orientació Est-Oest amb el cap a l'Oest, no sempre s'empren atauds i aquests són diferents, sense claus (s. V a VIII d C.) i finalment les hipanovisigodes no contenen objectes. Revisa els estudis funeraris que s'han portat a terme sobre el període i després se centra en el repertori estudiat al llibre per analitzar els tipus d'enterrament aïllat i en grup.

L'arquitectura domèstica es estudiada per Carlos Tejerizo García. En primer lloc repasa l'arquitectura domèstica a Europa; després analitza les restes arqueològiques i les classifica en: fons de cabanyes, estructures aèries (sobretot als jaciments madrilenys), "longhouses" i "post-building structures", aportant taules, estadístiques i gràfics per observar la quantitat de cabanyes ovalades i rectangulars que s'ha trobat, com eren els fons de les cabanyes i els elements annexats a aquests conjunts. Aquestes estaven formades per una zona d'habitació/cuina, zones productives amb forn, espais de producció de teixits i estables, zones per acumular aigua i per emmagatzemar cultius. S'adaptaven a una economia basada en l'autosuficiència de productes. Comenta les diferències entre les poblacions madrilenyes i les castellanès.

A continuació Idoia Grau Sologestga exposa els aspectes vinculats a la fauna a partir d'un estudi tafonòmic, que permet conèixer el sistema econòmic i el tipus d'alimentació que portaven a terme, juntament amb les patologies que mostraven els animals. Se'ns presenta una economia mixta que barreja cultius i bestiar, sobretot s'han trobat restes de cabres a la majoria de jaciments estudiats, tot i que en altres zones s'ha localitzat vaques (França) i ovelles (Anglaterra). Bàsicament era una economia de caire familiar amb excedents, i obtenien del bestiar: carn, llet i llana entre d'altres productes. No sembla que fossin transhumants, sinó que els assentaments es perllongaven.

Begoña Hernández-Beloqui, Francesc Burjachs i Maria-José Iriarte-Chiapusso es detenen en la vegetació (o palinologia) de la zona: Tajo, Duero i Sistema Central revisant les restes trobades en els jaciments i els dipòsits naturals per demostrar que l'agricultura també tenia una rellevància en el període visigòtic. Observen una certa deforestació a la muntanya i a les valls, de pins i roures respectivament, deguda a les activitats agropecuàries. Igualment s'ha trobat polen de cereals (no sempre del mateix tipus) en els diversos jaciments.

L'obra sintetitza coneixements anteriors i aprofundeix en un sector i en una etapa molt concreta, per aquest motiu resulta apropiada per als experts interessats en conèixer aquest període, cultura i zona.

IHE

(Secretaria de la revista)

Traducción de la reseña anterior:

El volumen expone los resultados de once intervenciones arqueológicas de carácter preventivo desarrolladas durante los años 1996-2009 en las comunidades autónomas de Madrid, Castilla y León. Los resultados que se aportan nos permiten conocer cómo eran las granjas de la etapa visigoda en dicha zona de la Península.

Trata de dar una visión de conjunto de cada granja, a través del análisis de su estructura, la arquitectura doméstica, las prácticas funerarias y los registros arqueobiológicos con la finalidad de profundizar en las sociedades agrícolas de la Alta Edad Media. Asimismo los autores recogen aspectos de otras publicaciones anteriores para estudiar el territorio durante los siglos V al IX d C.

El libro se ha estructurado en tres apartados: 1) relación de los yacimientos de: Madrid, Segovia, León y Valladolid. Estos se presentan siguiendo un modelo de ficha diseñado para unificar los estudios. 2) se analizan los aspectos más característicos de dichos yacimientos: arquitectura, bioarqueología o bien arqueología funeraria. 3) ensayo de interpretación de las comunidades en un contexto más amplio.

Incluye un capítulo introductorio a cargo de Juan Antonio QUIRÓS CASTILLO: *Introducción. ¿Por qué la arqueología preventiva ha hecho posible la arqueología del campesinado altomedieval?*, en el cual se exponen las condiciones en que se ha desarrollado la arqueología preventiva durante los últimos veinte años. Esta ciencia empezó en los años ochenta, se revisan los estudios anteriores y se mencionan las técnicas de análisis de la arqueología preventiva.

En cuanto a los yacimientos estudiados son los siguientes: Mata del Palomar (Segovia), Cárcava de la Peladera (Segovia), Ladera de los Prados (Valladolid), Navamboal (Valladolid), Canto Blanco (León), Gozquez (Madrid), El Pelicano (Madrid), La Indiana (Madrid), El Soto/Encadenado (Madrid), La Huelga (Madrid), Congosto (Madrid). Al final se incluye un amplio apartado bibliográfico (pp. 401-432). Los yacimientos se han escogido teniendo en cuenta la calidad de la muestra y sus medidas oscilan entre las 11 hectáreas y las 6 hectáreas.

Después de resumir las características de los yacimientos, se profundiza en los siguientes aspectos: prácticas y rituales funerarios (Alfonso VIGIL-ESCALERA GUIRADO); arquitectura doméstica (Carlos TEJERIZO GARCÍA), la fauna (Idoia GRAU SOLOGESTOA); el paisaje vegetal a través del registro paleopalínológico (Begoña HERNÁNDEZ BELOQUI, Francesc BURJACHS, María José IRIARTE CHIAPUSSO); interpretación del registro arqueológico (Alfonso VIGIL-ESCALERA GUIRADO).

En cuanto a los rituales funerarios, Alfonso Vigil-Escalera Guirado presenta las etapas en las que se ha clasificado el material del período: los postimperiales se caracterizan por la inhumación en una fosa individual y el uso de ataúdes con clavos, acompañados del ajuar funerario; los visigodos han sido descritos como de vestuario “moda danubiana” –para las mujeres- y con tumbas de orientación Este-Oeste con la cabeza del difunto dispuesta al Oeste, no siempre emplean ataúdes y éstos no han sido realizados con clavos, sino que son distintos (s. V al VIII d C.) y finalmente las tumbas

hispanovisigodas no contienen objetos. Revisa los estudios funerarios que se han llevado a cabo sobre el período y después se centra en el repertorio estudiado en el libro para analizar el tipo de enterramiento aislado y en grupo.

La arquitectura doméstica es estudiada por Carlos Tejerizo García. En primer lugar repasa la arquitectura doméstica en Europa; después analiza los restos arqueológicos y los clasifica en: fondos de cabañas, estructuras aéreas (sobre todo en los yacimientos madrileños), “longhouses” y “post-building structures”, aportando tablas, estadísticas y gráficos para observar la cantidad de cabañas ovaladas y rectangulares que se han encontrado, como eran los fondos de las cabañas y los elementos anexados a estos conjuntos. Las mismas se hallaban formadas por una zona de habitación/cocina, zonas productivas con hornos, espacios de producción de tejidos y establos, zonas para acumular agua y para almacenar cultivos. Se adaptaban a una economía basada en la autosuficiencia de productos. Comenta las diferencias entre las poblaciones madrileñas y las castellanas.

A continuación Idoia Grau Sologestga expone los aspectos vinculados a la fauna a partir de un estudio tafonómico, que permite conocer el sistema económico y el tipo de alimentación que llevaban a cabo, junto con las patologías que mostraban los animales. Se presenta una economía mixta que mezcla cultivos y animales, sobre todo se han encontrado restos de cabras en la mayoría de yacimientos estudiados, a pesar de que en otras zonas se han localizado vacas (Francia) y ovejas (Inglaterra). Básicamente era una economía de carácter familiar con excedentes, y obtenían de los animales: carne, leche y lana entre otros productos. No parece que fueran trashumantes, sino que los asentamientos se prolongaban durante un período.

Begoña Hernández-Beloqui, Francesc Burjachs y María-José Iriarte-Chiapusso se detienen en la vegetación (o palinología) de la zona: Tajo, Duero y Sistema Central revisando los restos hallados en los yacimientos y los depósitos naturales para demostrar que la agricultura también tenía una relevancia en el período visigótico. Observan una cierta deforestación en la montaña y en los valles, de pinos y robles respectivamente, debida a las actividades agropecuarias. Igualmente se ha encontrado polen de cereales (no siempre del mismo tipo) en los diversos yacimientos.

La obra sintetiza conocimientos anteriores y profundiza en un sector y en una etapa muy concreta, por dicho motivo resulta apropiada para los expertos interesados en conocer esta época, cultura y zona.

IHE
(Secretaria de la revista)